मेधातिथिः काण्वः। आप्री सूक्तं, अग्निरूपा देवताः = (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात, ३ नराशंसः, ४ इळः, ५ बर्हिः, ६ देवीर्द्वारः, ७ उषासानक्ता, ८ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ९ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः, १० त्वष्टा, ११ वनस्पतिः, १२ स्वाहाकृतयः ।गायत्री ।

सुसमिद्धो न आ वह देवाँ अग्ने हविष्मते। होतः पावक यक्षि च॥ १ ॥०१३ ॥०१

अग्ने। हविष्मते- देवार्थं हविर्भागधारकाय मह्यम्। सुसमिद्धः- सम्यगुद्दीपितः सन्। देवान्- द्योतनशक्तीः। आ वह- प्रापय। होतः- देवाह्वातः। पावक- शोधक। यक्षि च- आचार्यः सन्नस्मदर्थं यज च। सङ्गतिकरणं दानं देवपूजां वा कारय ॥१॥

मधुमन्तं तनूनपाद्यज्ञं देवेषु नः कवे। अद्या कृणुहि वीतये॥ १ ॥०१३ ॥०२

तनूनपात्- उपासकस्य तन्वां जात। कवे- क्रान्तदर्शिन्। देवेषु- द्योतनशक्तिषु। वीतये- भोगाय। द्योतनशक्तीनां पुष्ट्यर्थमित्यर्थः। नः- अस्माकम्। यज्ञम्- देवपूजां सङ्गतिकरणं दानं वा। अद्य- इदानीम्। मधुमन्तम्- मधुरम्। कृणुहि- कुरु ॥२॥

नराशंसमिह प्रियमस्मिन्यज्ञ उप ह्वये। मधुजिह्वं हविष्कृतम्॥ १ ॥०१३ ॥०३

नराशंसम्- वीरप्रशंस्यम्। प्रियम्। मधुजिह्वम्- मधुरवाचम्। हविष्कृतम्- हविषां निष्पादकम्। इह- अत्र। अस्मिन्- एतस्मिन्। यज्ञे- देवपूजायां सङ्गतिकरणे दाने वा। उप ह्वये- आह्वये ॥३॥

अग्ने सुखतमे रथे देवाँ ईळित आ वह। असि होता मनुर्हितः॥ १ ॥०१३ ॥०४

Dr. Rangaji

अग्ने। सुखतमे- आनन्दे। रथे- रंहणे लक्ष्यप्रापकगतिशक्तिप्रतीके वाहने। ऋते। रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः। देवान्- द्योतनशक्तीः। ईळितः- स्तुतः। आ वह- प्रापय। होता- देवाह्वाता। मनुः- अबवोधकः। मनु अवबोधने। हितः- सर्वभूतहितः। असि- भवसि ॥४॥

स्तृणीत बर्हिरानुषग्घृतपृष्ठं मनीषिणः। यत्रामृतस्य चक्षणम्॥ १ ॥०१३ ॥०५

बर्हिः- चित्ताकाशभूतमासनम्। बर्हिःशब्दः अन्तरिक्षनामसु पठितः। आनुषक्- आसक्तम्। षञ्ज सङ्गे। घृतपृष्ठम्- ज्योतिर्मयम्। मनीषिणः- हे मेधाविनः। स्तृणीत- विस्तृणीत। यत्र- यस्मिन्। अमृतस्य- आत्मनः अमरणधर्मस्य। चक्षणम्- दर्शनम् ॥५॥

वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवीरसश्चतः। अद्या नूनं च यष्टवे॥ १ ॥०१३ ॥०६

असश्चतः- अनधिकारिरोधिकाः। सश्चन्तः गच्छन्तः। षस्ज गतौ। न विद्यन्ते सश्चन्तो गच्छन्तः असश्चतः। देवीः- द्योतनशक्तयः। ऋतावृधः- प्रकृतिनियतिवर्धयित्र्यः। द्वारः। अद्य- इदानीम्। नूनम्- ननु। यष्टवे- यजनशीलाय। सङ्गतिकराय देवपूजकाय दात्रे वा। वि श्रयन्ताम्- विव्रियन्ताम् ॥६॥

नक्तोषासा सुपेशसास्मिन्यज्ञ उप ह्वये। इदं नो बर्हिरासदे॥ १ ॥०१३ ॥०७

नक्तोषसा- दिवारात्रे इत्याधिभौतिकम्। दिनं दैवप्रज्ञा। रात्रिर्मनुष्यप्रज्ञा इत्याध्यात्मिकम्। अमिनती दैव्या व्रतानि प्रमिनती मनुष्या युगानीति श्रुतिः। सुपेशसा- शोभनरूपयुक्ते। अस्मिन्- एतस्मिन्। यज्ञे- देवपूजायां सङ्गतिकरणे दाने वा। इदम्- एतत्। नः- अस्माकम्। बर्हिः- दर्भासनं हृदयाकाशं वा। आसदे- प्राप्तुम्। उप ह्वये- आह्वये ॥७॥

ता सुजिह्वा उप ह्वये होतारा दैव्या कवी। यज्ञं नो यक्षतामिमम्॥ १ ॥०१३ ॥०८

Dr. Rangani

ता- ते। सुजिह्वा- शोभनवाचौ। होतारा- देवाह्वानं कुर्वत्यौ। दैव्या- द्योतके। कवी- क्रान्तदर्शिन्यौ। उप ह्वये- आह्वये। इमम्- एनम्। नः- अस्माकम्। यज्ञम्- देवपूजां सङ्गतिकरणं दानं वा। यक्षि- यजताम्॥८॥

इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः। बर्हिः सीदन्त्वस्रिधः॥ १॥०१३॥०९

इळा- इड स्तुतौ। स्तुतिर्मन्त्रः। इळा मन्त्राधिदेवता। वाग्देवता वा। सरस्वती- रसप्रचोदनाधिदेवता। मही- महती अखण्डप्रकृतिरदितिः। तिस्रो देवीः- तिस्रो द्योतनशक्तयः। मयोभुवः- आनन्दजनन्यः। अस्रिधः- अहिंसिकाः। बर्हिः- दर्भासने। हृदाकाशे वा। सीदन्तु- उपविशन्तु॥९॥

इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु केवलः॥ १॥०१३॥१०

इह- अत्र। अग्रियम्- अग्रण्यम्। विश्वरूपम्- विश्वेषां रूपाणां कर्तारं विश्वेषां रूपाणां धर्तारम्। त्वष्टारम्- तनूकरणदैवतं शिल्पदैवतम्। तक्षू त्वक्षू तनूकरणे। उप ह्वये- आह्वये। केवलः- असाधारणः। सः। अस्माकम्- नः। अस्तु- भवतु॥१०॥

अव सृजा वनस्पते देव देवेभ्यो हविः। प्र दातुरस्तु चेतनम्॥ १॥०१३॥११

वनस्पते- वीरुधां पते सोम। इत्याधिभौतिकम्। वनं संभजनम्। वन संभक्तौ। वननीयानां पते सोम। रसाधिदैवत। इत्याध्यात्मिकम्। देव- द्योतक। देवेभ्यः- द्योतनशक्तिभ्यः। हविः- हविर्भूतौषधिमित्याधिभौतिकम्। हविर्भूतमनोभावनामित्याध्यात्मिकम्। अव सृज- उत्पादय। सृज विसर्गे। प्र- प्रकर्षेण। दातुः- दायकाय। चेतनम्- आत्मदर्शनम्। अस्तु- भवतु॥११॥

Dr. Rangaraj

स्वाहा॑ य॒ज्ञं कृ॑णोत॒नेन्द्रा॑य॒ यज्व॑नो गृ॒हे। तत्र॑ दे॒वाँ उप॑ ह्वये॥ १॥०१३॥१२

स्वाहा- हविष्प्रदानवाची। सुष्ठु आभिमुख्येन आह्वानं स्वाहा। ह्वेञ् शब्दे। यज्ञम्- देवपूजां सङ्गतिकरणं दानं वा। इन्द्राय- परमेश्वराय। इदि परमैश्वर्ये। यज्वनः- याजकस्य। गृहे- सदने। कृणोतन- कुरुत। तत्र। देवान्- द्योतनशक्तीः। उप ह्वये- आह्वये॥१२॥

Dr. Ranganji